

Бальковська Ксенія Іванівна, здобувач навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства Житомирського національного агроекологічного університету *Ляшенко Р. Д.*

ПОНЯТТЯ Й ОЗНАКИ ШИКАНИ ЯК КАТЕГОРІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Аналіз досліджень вчених-юристів, судової практики дозволяє стверджувати, що зловживання правом стало загальною тенденцією вітчизняного судочинства. Суб'єкти правовідносин часто використовують свої права, надані їм позитивним правом, зовсім не для досягнення тієї мети, яку встановив законодавець у змісті правової норми, а на шкоду іншим суб'єктам.

Відповідно до ч. 3. ст. 27 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки [1].

Я. В. Грель визначає зловживання процесуальним правом як неприпустиме здійснення права, що звернено проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи, рівноправності сторін або веде до вкрай несправедливих результатів для противної сторони [2, с.10].

Слід зазначити, що поняття зловживання процесуальними правами, та, зокрема, їх особливий вид – процесуальна шикана, є законодавчо невизначеними.

На нашу думку, зловживання цивільним процесуальним правом – це вид правопорушення, який полягає у здійсненні особою свого суб'єктивного процесуального права або виконанні суб'єктивного процесуального обов'язку всупереч його призначенню, що виходить за межі здійснення даного права чи виконання обов'язку, спричиняє неправильний, несвоєчасний, несправедливий розгляд справи судом, завдає шкоди охоронюваним суспільним благам, існує в різноманітних проявах.

Процесуальна шикана – це умисна недобросовісна дія учасника цивільного процесу, що виходить за межі здійснення

цивільного процесуального права або виконання обов'язку як такого, що спричиняє настання шкідливих наслідків для іншої сторони, зокрема, незручності майнового й морального характеру та тягне застосування заходів цивільного процесуального примусу.

Ознаки процесуальної шикани:

- є різновидом цивільного процесуального правопорушення;
- дії, що вчиняються на «ззовні» законній юридичній підставі, тобто формальне здійснення (реалізація) суб'єктами їхніх цивільних процесуальних прав чи обов'язків. Під формальною реалізацією слід розуміти використання приписів законодавства, що гарантують захист прав у суді на шкоду іншим учасникам цивільного процесу;

- здійснення цивільного процесуального права не відповідно до його призначення. Так, наприклад, право на звернення до суду з позовними вимогами надано позивачу для захисту своїх порушених чи оспорюваних суб'єктивних прав. Очевидно, що звернення до суду хоча й не суперечить змісту існуючого права на судовий захист, але явно здійснюється всупереч його призначенню, наприклад з метою затягування процесу;

- є умисною дією. Іншими словами, вчинити процесуальну шикану не можна з необережності. Це положення є надзвичайно важливим для правильної кваліфікації та доктринального розуміння змісту суб'єктивної сторони процесуальної шикани;

- є недобросовісною дією. На нашу думку, категорія добросовісності, не зважаючи на загальний характер, встановлюється в інтересах конкретних осіб, а суб'єкт права, реалізуючи свої права, знаходиться в залежності від обов'язку враховувати та не завдавати шкоди правам та інтересам інших осіб. Суспільна небезпека такої поведінки полягає у тому, що уповноважений суб'єкт хоча і діє, реалізуючи суб'єктивне право, насправді намагається навмисно завдати шкоди правам або інтересам іншої особи;

- унаслідок здійснення шикани заподіюється шкода правам та законним інтересам одній із сторін цивільного процесу, інтересам правосуддя або ж створюється реальна загроза її настання;

– суб'єктами є особи, наділені суб'єктивними цивільними процесуальними правами, до яких слід віднести осіб, які беруть участь у справі, їх представників.

Отже, процесуальна шикана – це умисна недобросовісна дія учасника цивільного процесу, що виходить за межі здійснення цивільного процесуального права або виконання обов'язку як такого, що спричиняє настання шкідливих наслідків для іншої сторони, зокрема незручності майнового й морального характеру. Характерними рисами процесуальної шикани є те, що вона: є різновидом цивільного процесуального правопорушення; є дією, що вчиняються на «ззовні» законній юридичній основі; є умисною дією; є недобросовісною дією; спрямована на заподіяння шкоди правам та законним інтересам протилежної сторони цивільного процесу, інтересам правосуддя або ж створюється реальна загроза її настання; суб'єктами процесуальної шикани є особи, наділені суб'єктивними цивільними процесуальними правами.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page>.

2. Грель Я. В. Злоупотребления сторон процессуальными правами в гражданском и арбитражном процессе: дис. ... канд. юрид. наук. – Новосибирск, 2006. – 207 с.